

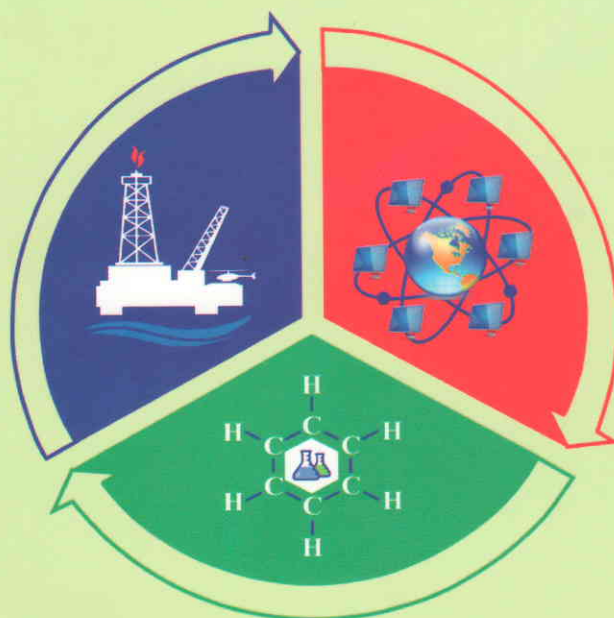
Azerbaijan National
Academy of Sciences

State Oil Company
of Azerbaijan Republic

*1st International Scientific Conference of
young scientists and specialists*

**THE ROLE OF MULTIDISCIPLINARY
APPROACH IN SOLUTION OF ACTUAL PROBLEMS
OF FUNDAMENTAL AND APPLIED SCIENCES
(EARTH, TECHNICAL and CHEMICAL)**

*Dedicated to the Oil Workers' Day of Azerbaijan Republic and
20th anniversary of the Contract of the Century*

Book of Abstracts

15-16 October, 2014

Baku / Azerbaijan

ELEKTRON DEMOKRATIYA VƏ CƏMIYYƏTİN İDARƏ OLUNMASI MEXANİZMLƏRİ

Yusifov F.F.

*AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu, Bakı, Azərbaycan
farhadyusifov@gmail.com*

Elektron demokratiya (e-demokratiya) dedikdə vətəndaşların ictimai-siyasi fəaliyyətinin elə təşkili forması başa düşülür ki, İKT-nin imkanlarından geniş istifadə olunması ilə istər vətəndaşların öz aralarında istərsə də, vətəndaşlarla dövlət strukturları, vətəndaş cəmiyyəti və biznes sektoru arasında yeni səviyyədə daha effektiv münasibətlərin formalaşmasını təmin edir. Başqa sözlə, demokratik institutların gücləndirilməsi, ictimai və siyasi fəaliyyətdə vətəndaşların iştirakının genişləndirilməsi üçün İKT-nin istifadəsi e-demokratiyanın mahiyyətini təşkil edir. E-demokratiya anlayışı vətəndaşların fikirlərinin nəzərə alınması və vətəndaşlar ilə təşkilatların siyasi münasibətlərə və proseslərə cəlb olunması deməkdir. Bu mərhələdə isə vətəndaşların ictimai-siyasi proseslərdə nə dərəcədə yaxından iştirakı e-vətəndaş problemləri ilə xarakterizə olunur.

E-demokratiyanın təşəkkül tapmasının ilkin mərhələlərindən başlayaraq, vətəndaşların dövlət qurumlarının ictimai baxımdan əhəmiyyətli informasiyasına çıxış imkanının təmin olunması, eləcə də, hökumətin bu və ya digər qərarları ilə bağlı səs vermək imkanını yaratmaqla məhdudlaşdırdı. Sonrakı təkamül hər iki tərəfin, vətəndaşla hökumətin imkanlarını genişləndirmiş oldu və vətəndaşlarında ictimai-siyasi proseslərdə yaxından iştirakı təmin edildi. Bu isə istənilən səviyyədə qərar qəbulunda vətəndaşların sərbəst şəkildə münasibət bildirmək imkanının yaranması və şəffaflığın nəzərə çarpacaq dərəcədə artması demək idi.

E-demokratiyanın mexanizmlərinə aşağıdakılar aiddir:

- Elektron səsvermə (mobil telefonla səsvermə, İnternet-seçki və s.);
- Onlayn rejimdə ictimai-siyasi mövzuda məsələlərin və sosial əhəmiyyət kəsb edən problemlərin kollektiv müzakirəsi mexanizmləri;
- Onlayn icmaların, qrupların, sosial şəbəkələrin formalaşdırılması mexanizmləri;
- Vətəndaşların təşəbbüslərinin həyata keçirilməsi mexanizmləri;
- Hakimiyyət orqanlarının fəaliyyətinə vətəndaşların nəzarəti mexanizmləri və s.

E-dövlətin texnokratın cəmiyyəti kimi xarakterizə etmək mümkün olduğu halda, yəni texnologiyaların hakim olduğu cəmiyyət adlandırsaq e-dövlətin, e-demokratiyanın, e-vətəndaşın formalaşması prosesində IT üzrə alimlər və mütəxəssislər yaxından iştirak etməlidirlər. İnformasiya cəmiyyəti inkişaf etdikcə kəmiyyətə (oxlokratiya) əsaslanan demokratiyadan keyfiyyətə (meritokratiya) əsaslanan demokratiyaya keçid baş verəcəkdir.

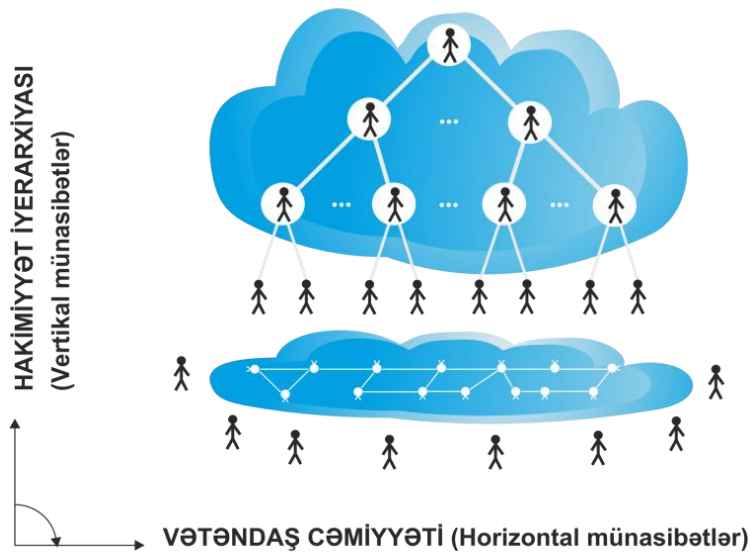
Təmsilçi demokratiyası konkret məkan və zamanın demokratiyasıdır (seçimlər müəyyən dövrlərdə keçirilir). Birbaşa demokratiya məkandan və zamandan asılı deyil, hər yerdə və hər zaman fəaliyyətdədir (məs.: Wikidemokratiya, sosial şəbəkələr və s.). Bu isə vətəndaşların dünyanın hansı ölkəsində olmasından asılı olmayaraq e-dövlətin formalaşmasında və idarə olunmasında iştirak etməsi deməkdir.

E-dövlətdə seçilənin keyfiyyəti (intellektual səviyyəsi) seçicilərin keyfiyyətindən (intellektual səviyyəsindən) asılıdır. Aqrar, sənaye cəmiyyətlərində seçki prosesinin təşkili çox böyük təşkilatı, maliyyə və digər problemlərlə qarşılaşdığından, informasiyanın yayılması, seçicilərlə seçilənlər arasında operativ interaktiv münasibətlərin çətinliyi və s. kimi səbəblərdən kəmiyyətə əsaslanan demokratiyanın alternativini yox idi. Kəmiyyətə əsaslanan demokratiyada

seçicinin yaşı və yaşadığı ünvan əsas götürülürdü, yəni onun intellektini, təfəkkürünü xarakterizə edən parametrlər nəzərə alınmırdı. Bir sözlə seçicilərin səslərinə heç bir fərq qoyulmurdu.

Biliklər cəmiyyətində seçicilərin və seçilənlərin ümumi intellektini nəzərə almaqla seçkinin nəticəsi hesablanırsa bilər. Yəni intellekt əmsalı yüksək olan seçicinin intellekt əmsalı az olan seçiciyə nəzərən daha çox səsə malik olması tətbiqi mümkün bir alternativdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, dövlət cəmiyyətdə insanlar arasında aşağıdan yuxarı, hüquqi münasibətlər sistemindən ibarət çoxpilləli bir üstqurumdur (vertikal münasibətlər sistemi). Vətəndaş cəmiyyəti isə insanlar arasında qeyri-məhdud olaraq qurulan münasibətlər sistemidir (horizontal münasibətlər sistemi). Bu prinsiplərdən çıxış edərək cəmiyyətin daxili münasibətlər sistemi şək. 1-də göstərilmişdir.

Şəkil 1. Cəmiyyətin daxili münasibətlər sistemi

Obrazlı desək demokratiyanın əsas valyutası informasiya və kommunikasiyadır. Bunlar olduğu halda vətəndaşlar təşkilatlanır, özünü idarə etməyə başlayır və e-vətəndaş formalaşır. Vətəndaş cəmiyyətinin formalaşmasında sosial şəbəkələr, bloqlar və s. mühüm rol oynayır. Vətəndaş cəmiyyəti yəni, horizontal münasibətlər sistemi formalaşdıqca, özünü idarə etmə imkanları (bələdiyyələr, QHT-lər və s.) yaranır, yəni dövlətin bəzi funksiyalarını öz üzərinə götürür. Digər funksiyaları (istehsal, satış və s.) isə biznes sektoru həyata keçirməyə başlayır. Qeyd olunanlarla yanaşı, İnformasiya cəmiyyətinin keçidin sadəcə olaraq dövlət idarəetməsinə dair mövcud proseslərin avtomatlaşdırılmasını deyil, həmçinin də onların konkret vətəndaşların maraqlarının və cəmiyyətin bir qrup maraqlarının əsasında yenidən qurulmasını da tələb edir. Bu prinsiplərdən çıxış edərək hazırda, birbaşa e-demokratiya layihələri biznes sektoru tərəfindən ciddi dəstək ala bilmirlər. E-demokratiya konsepsiyası ziddiyyətlərdən ibarət olub, əsaslı tənqiddə məruz qalır. Bu səbəbdən son zamanlar ictimai-siyasi və elmi ədəbiyyatda İKT əsasında dövlət idarəetmə sahəsində islahatların keçirilməsi üçün əsas olan e-dövlət konsepsiyası dominantlıq edir.

Bu iş Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondunun maliyyə yardımı ilə yerinə yetirilmişdir – **Qrant № EIF/GAM-2-2013-2(8)-25/03/1**

Electronic democracy and control mechanisms of the society

Abstract. Considering the international experience, investigated the conceptual basis for the formation of electronic democracy. Problems of e-democracy and e-citizen are investigated and proposed conceptual approaches. Given the basic principles of the theory of e-government, identifies important fields of research.

Key words: *electronic government, electronic democracy, information security, digital citizen, web-analytics, social networks, data mining*

Ədəbiyyat

1. Чеботарева А.А. Механизмы электронной демократии: возможности и проблемы их реализации в Российской Федерации, www.scli.ru
2. Anttiroiko A.-V. Building Strong E-Democracy - The Role of Technology in Developing Democracy for the Information Age, Communications of the ACM September, vol. 46, No. 9, 2003, pp. 121-128
3. Meier A. eDemocracy & eGovernment. Springer-Verlag. Berlin, Heidelberg, 2012
4. Hilbert M. The Maturing Concept of E-Democracy: From E-Voting and Online Consultations to Democratic Value Out of Jumbled Online Chatter. In: Journal of Information Technology & Politics, vol. 6, 2009, pp. 87–110